

یادداشتی دربارهٔ تصویر روی جلد

اشتفان لایبفرید^۱

ترجمه: شکیب ضریبی

برای تأکید بر ماهیت تطبیقی و بین‌المللی محتوای کتاب پیش‌رو، تصمیم گرفتیم بر روی جلد نمادهایی بگذاریم از دولت‌های رفاه در سراسر جهان. بیشتر نمادهای ملی مانند پرچم‌ها، نشان‌های دولتی، سکه‌ها و اسکناس‌ها، یا اصلاً دولت رفاه را به تصویر نکشیده‌اند و یا خیلی کم این کار را کرده‌اند. باین‌حال، بسیاری از کشورها برای گرامی‌داشت بنیان‌گذاران دولت رفاه یا حمایت از سیاست‌ها و آرمان‌های اجتماعی تمبرهای پستی‌ای منتشر کرده‌اند. شاید معنادار باشد که اغلب و یا شاید همهٔ این تمبرها از نوع تمبرهای یادبود ویژه‌اند، نه تمبرهای عادی در حال گردش. حتی در کشورهایی مانند آلمان، استرالیا، نیوزیلند و اروگوئه که دولت رفاه هم‌زمان و همگام با ملت‌سازی شکل گرفته است، مضامین رفاهی هرگز به‌عنوان نمادهای اصلی ملی انتخاب نشدند.

در جست‌وجوی تمبرهایی برای آراستن جلد کتاب، متوجه شدم که مضامین رفاهی به‌کار رفته را می‌توان در پنج مقولهٔ متمایز دسته‌بندی کرد و هر مقوله با یکی از کنشگران اصلی شکل‌گیری و توسعهٔ دولت رفاه متناظر در می‌آید. اول، مضامین بین‌المللی رفاه که بیشتر به مناسبت رویدادها بر روی تمبر بسیاری از کشورها آمده‌اند؛ رویدادهایی مانند اجلاس جهانی اجتماعی در کپنهاگ در سال ۱۹۹۵ یا مناسبت‌های ویژهٔ سازمان ملل متحد مانند سال بین‌المللی زنان، سال سالمندان یا سال ریشه‌کنی فقر. سازمان ملل متحد، سازمان بین‌المللی کار^۲ و سازمان جهانی بهداشت^۳ نیز از این تمبرها منتشر می‌کنند.

1. Stephan Leibfried.

2. International Labour Organization (ILO).

3. World Health Organization (WHO).

سازمان جهانی بهداشت، به‌ویژه در مردمی‌سازی و ترویج موضوعات سالانه سلامت بسیار موفق بوده است و کشورهای عضو آن نیز غالباً برای کارزارهای سالانه این سازمان، تمبرهای اختصاصی خودشان را منتشر می‌کنند.

تصویر رئیس‌جمهور فرانکلین دی روزولت^۱ و وزیر کار او، فرانسیس پرکینز^۲، بنیان‌گذاران و اصلاح‌گران دولت رفاه روی تمبرهای ایالات متحده آمده و [عملکردشان] گرامی داشته شده است. از میان اصلاح‌گران و بنیان‌گذاران دوره پس از جنگ جهانی دوم نیز، تصاویر صدراعظم کنراد آدناوئر^۳ در آلمان، نخست‌وزیر اینار گرهاردسن^۴ در نروژ و تامی داگلاس^۵ بنیان‌گذار نظام سلامت در کانادا روی تمبرها آمده است.

ما دولت رفاه را با این رهبران مربوط می‌دانیم، اما بسیاری از آنها به‌عنوان چهره‌های ملت‌سازی یا بازسازی اقتصادی پس از جنگ جهانی دوم نیز شناخته می‌شوند و تمبرها به‌استثنای یک تمبر واحد مربوط به روزولت، به‌طور مشخص به نقش آنان در سیاست اجتماعی اشاره‌ای نمی‌کنند. شایان توجه است که در فهرست تمبرهای مربوط به بنیان‌گذاران، نام ویلیام بوریج^۶ که به‌عنوان پدر خدمات ملی سلامت در بریتانیا شناخته می‌شود و نیز مایکل جوزف سوج^۷، اولین نخست‌وزیر [منتخب] حزب کارگر نیوزیلند، غایب است؛ شخصیتی که در دهه ۱۹۳۰ دولت رفاه جامع از گهواره تا گور^۸ را بنا نهاد و الهام‌بخش اصلاحات دولت رفاه پس از جنگ در آن سوی جهان شد [ILO (International Labour Organization), 1949; Systems of Social Security. New Zealand. Geneva: ILO]. چهارمین دسته، نمونه‌هایی از افراد دیگری را دربر می‌گیرد که کارهایشان پیامدهای گسترده‌ای برای فرهنگ دولت رفاه داشته است؛ مانند کشیش پروتستان آلمانی، یوهان هینریش ویخن^۹؛ پزشکان اصلاح‌طلبی چون آرو یلپو^{۱۰} که بنیان‌گذار درمانگاه‌های مراقبت از کودک در فنلاند بودند؛ یولیوس تاندلر^{۱۱} که بهداشت صنعتی را در اتریش معرفی کرد؛ کنشگران اصلاح اجتماعی مانند فردیناند هانوش^{۱۲} که یک فعال اتحادیه‌ای اتریشی بود؛ اصلاح‌طلب کاتولیک، کارل فریه‌ر

-
1. Franklin D. Roosevelt.
 2. Frances Perkins.
 3. Chancellor Konrad Adenauer.
 4. Einar Gerhardsen.
 5. Tommy Douglas.
 6. William Beveridge.
 7. Michael Joseph Savage.
 8. Cradle-to-grave.
 9. Johann Hinrich Wichern.
 10. Arvo Ylppö.
 11. Julius Tandler.
 12. Ferdinand Hanusch.

فون فوگلزنگ^۱ و فعال اتحادیه‌ای آمریکایی، ساموئل گامپرز^۲ که در تأسیس سازمان بین‌المللی کار نقشی محوری داشت. بیشتر این چهره‌ها تنها در کشورهایی شناخته‌شده هستند که در آن‌ها فعالیت کرده‌اند. باین‌حال، تصویر شماری از قهرمانان کاتولیک رفاه اجتماعی مانند راهبه آلبانیایی، مادر ترزا^۳ در سراسر جهان برای گرامی‌داشت روی تمبر آمده است.

پنجمین و متنوع‌ترین مقوله، به ابزارهای غیردولتی سیاست اجتماعی اختصاص دارد. تمبرهایی وجود دارد که به درمانگاه‌های کودکان، بیمارستان‌ها، انجمن‌های پزشکی، پرستاران، اقدامات پیشگیری از حوادث و حمایت‌های ایمنی و البته صلیب سرخ بین‌المللی و ملی ادای احترام می‌کنند. در فنلاند، حتی سالگرد مراکز مراقبت روزانه، گروه‌های حمایت از زنان و یک رمان نیز صاحب تمبرهای یادبود شده‌اند. این رمان، سه‌گانه «زیر ستاره شمال»^۴ اثر وینو لینا^۵ (۱۹۵۹-۱۹۶۲) است که راه را برای معرفی و پذیرش الگوی اسکاندیناوی دولت رفاه در فنلاند هموار کرد. در چین، جایی که اکنون پوشش تقریباً همگانی بیمه سلامت در حال اجراست، در مجموعه‌ای از تمبرها پزشکان سیار معروف به پابرنه‌ها به تصویر کشیده شده‌اند که سال‌ها به فقیرترین ساکنان روستاها خدمت کرده‌اند. مجموعه‌ای دیگر، به‌طور غیرمستقیم بر سیاست [اخیر] چین تأکید می‌کند: [تبلیغ] پس‌انداز فردی به جای نظام جامع بازنشستگی. این تمبرها به ستایش سیاست تنظیم خانواده می‌پردازند؛ سیاستی که باعث تک‌فرزندی خانواده‌ها و سالمندی جمعیت شده است. جمعیتی که دیگر نمی‌تواند بر شیوه‌های سنتی خانوادگی تکیه کند اما هم‌زمان دارای نرخ پس‌اندازی برابر با ۵۰ درصد تولید ناخالص داخلی است. کارزارهای آگاهی‌بخش نیز برای جلب توجه عموم به مسائل اجتماعی و سلامت از تمبرهای پستی بهره گرفته‌اند؛ مسائلی مانند رفاه کودکان و نوجوانان، ایدز، سرطان، فلج اطفال و بیماری سل. مهار کردن گسترش سل یکی از نخستین موفقیت‌های بزرگ بهداشت عمومی بود و این مضمون، پی‌درپی بر تمبرهای کشورهای مختلف آمده است. اما به‌دلایلی نامشخص، در دوره ۱۹۴۶ تا اواسط دهه ۱۹۷۰ پرداختن به این موضوع به‌طور کامل بر تمبرهای فنلاندی سیطره داشته است.

همچنین با مقایسه تمبرهای کشورهای مختلف پی بردم که نشان‌دهنده برخی از تفاوت‌های عمده منطقه‌ای در فرهنگ‌های دولت رفاه نیز هستند. در آسیای جنوب‌شرقی و چین، آموزش و مسکن از مضامین رایج تمبرها هستند. در مقایسه با دولت‌های رفاه غربی قرن بیستم، سیاست‌های اجتماعی کشورهای یادشده بیشتر بر این ابعاد رفاه تأکید داشته‌اند (Rieger and Leibfried, 2003. Limits to Globalization: Welfare States and the World Economy. Cambridge: Polity : 255 ff.).

1. Karl Freiherr von Vogelsang.
2. Samuel Gompers.
3. Mother Theresa.
4. Under the North Star.
5. Väinö Linna.

از دهه ۱۹۹۰ به این‌سو، در مقایسه با سایر مناطق جهان، کشورهای اروپای شرقی تمبرهای یادبود بسیار کمتری در این‌باره منتشر کرده‌اند؛ شاید به این دلیل که [سازوکارهای] فراهم‌سازی رفاه، بخشی از نظام کمونیستی‌ای بود که این کشورها کنارش گذاشتند و هنوز فرصت بازسازی آن را نیافته‌اند (نک: فصل ۵۰). در برخی از کشورهای اروپای شرقی مانند لیتوانی در سال ۲۰۰۶ می‌توان تمبرهایی یافت که بازگشت به نظام‌های بیمه اجتماعی پیشاکمونیستی را گرامی می‌دارند. در آمریکای لاتین و اروپای جنوبی و نیز در بخش‌هایی از اروپای شرقی، تمبرها بیشتر تصویر قدیس ژان بوسکو^۱ یا دیگر قدیسان کاتولیک را به نمایش می‌گذارند؛ [کارهای] شهرت آنها به‌خاطر حمایت از اقشار فرودست بود و نمونه‌هایی از ایفای نقش رسمی و غیررسمی کلیسا در دولت‌های رفاه ملی بودند. تمبرهای اسکاندیناوی تمرکز پررنگی بر ارائه خدمات سلامت و دیگر خدمات اجتماعی دارند، درحالی‌که تمبرهای اروپای غربی بیشتر بر نهادها و صندوق‌های دولت رفاه و نیز بنیان‌گذاران آنها متمرکزند. حمایت از کارگران و بهداشت صنعتی نقطه آغاز بسیاری از دولت‌های رفاه بوده است و بر همین اساس، این مضامین در تمبرهای اولیه کشورهای مختلف جهان زیاد دیده می‌شود. باین‌همه، بازنمایی منطقه‌ای مسائل جدیدتر دولت رفاه مانند جنسیت، نژاد، سن یا دیگر اشکال تبعیض که می‌توانند به نابرابری در فرصت‌های زندگی بینجامند، بسیار متنوع و ناهمگون است.

از منظر تاریخی، در شکل‌گیری بسیاری از دولت‌های رفاه، روابط میان دولت-ملت‌ها نقش مهمی داشته و در برخی از تمبرها هم بازتاب پیدا کرده است. هم سوئیس و هم کشور کوچک لیختن‌اشتاین، به مناسبت پنجاهمین سالگرد نظام بیمه بازنشستگی‌شان تمبرهای یادبودی منتشر کردند؛ لیختن‌اشتاین این نظام را از سوئیس اقتباس کرده بود. اروگوئه که جمعیت مهاجران ایتالیایی زیاد است، درباره *Nazionale Ente Assistenza Sociale* یا همان برنامه رفاهی ایتالیا برای مهاجران خارج از کشور، تمبر یادبودی منتشر کرده است. ایرلند نیز در سال ۲۰۰۸ صدمین سالگرد تأسیس نظام بازنشستگی‌اش را با انتشار تمبر یادبودی گرامی داشت؛ نظامی که در بریتانیا بنیان نهاده شده بود. این اقدام در بریتانیا بحث‌برانگیز شد، زیرا خود این کشور صدمین سالگرد را به رسمیت نشناخت و از سوی جامعه ولزی اعتراض‌هایی مبنی بر تبعیض مطرح شد؛ چون بنیان‌گذار نظام بازنشستگی، نخست‌وزیر لوید جورج^۲، اهل ولز بود. باین‌حال، می‌توان یادآور شد که نظام پستی بریتانیا به‌طور کلی توجه اندکی به گرامی‌داشت بنیان‌های دولت رفاهش نشان داده است. یک استثنای شاخص وجود دارد: در سال ۱۹۹۸ به مناسبت پنجاهمین سالگرد خدمات ملی سلامت (NHS) مجموعه‌ای چهارتمبری و سکه یادبود ۵۰ پَنسی منتشر شد. نه ویلیام بوربج، طراح این نظام و نه آنورین بون^۳، دیگر سیاستمدار ولزی که اجرای آن را تضمین کرد، هیچ‌وقت صاحب تمبر اختصاصی نشدند؛

1. John Bosco.
2. Lloyd George.
3. Aneurin Bevan.

هرچند تصویر بوریچ روی پاکت روز نخست^۱ تمبرهای یادشده دیده می‌شود.

با اینکه اتحادیه اروپا در سیاست‌های رفاهی دولت‌ها نقشی فزاینده ایفا می‌کند (نک: فصل ۲۳) و آگاهی عمومی از این نقش می‌تواند سودمند باشد، هیچ کدام از کشورهای عضو، تمبری در تأیید این امر منتشر نکرده‌اند و خود اتحادیه اروپا نیز مجاز به انتشار تمبر نیست.

این گذار کوتاه در دنیای تمبرها، مجموعه‌ای رنگارنگ و بین‌المللی از مضامین و نمادهای دولت رفاه را آشکار کرد؛ مجموعه‌ای آن‌قدر گسترده که نمی‌شد تمامی آنها را در تصویرسازی روی جلد کتاب گنجاند. به نظر می‌رسد انتشار تمبرهایی با این مضامین از دهه ۱۹۶۰ به این سو رو به افزایش بوده است. افزایشی که به‌طرزی طنزآمیز در دهه‌های ۱۹۹۰ و ۲۰۰۰ نیز بدون وقفه ادامه یافت: در این دوره گسترش دولت رفاه در بیشتر مناطق جهان متوقف شد و تهدید به کوچک‌سازی [دولت] بر گفتمان سیاسی غلبه پیدا کرد (نک: فصل ۴۴). در این دوره، خدمات پستی بعضی کشورها خصوصی‌سازی شد؛ امری که شاید نقش تصویرسازی تمبرها را به‌مثابه بیانی از احساسات ملی تضعیف کرده باشد. با این حال، اجماع اجتماعی‌ای که دولت‌های رفاه کارآمد دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ را بنا نهاد، همچنان گرمی داشته می‌شود و آسیب‌های قابل‌درمانی مانند گرسنگی، فقر، تبعیض، فقدان آموزش، مسکن نامناسب و سالمندی جوامع از طریق تصاویری که برای تمبرهای پستی برگزیده می‌شود در کانون توجه عمومی باقی می‌ماند.

1. first-day cover.